

ստոր՝ որչափ որ ուներ Խովինոս ալ, պկզէն միշւն վերջ, քանի մը բան միայն ի բաց առեալ եւ քանի մը վճիռներու տեղափոխութեամբ՝ որ աշուշտ սկզբնագրին թիթթերուն խառնուելիվ եղան է (Հմեմ. Լադ. 26, 15—28, 7): Առա ալ վեշն երկու յաւելուած կայ սոյեւալ վճիռներով: Երրորդ մասն երկու շարք է փոքր վճիռներու, որոնց առաջինը (Լադ. 30, 10—31, 1) հրատարակած է Լագարդ Թ. եւ Փ. գարու երկու ձեռագիրներէն, եւ կը առաջ գ. Զարդով և հարդով ձեռագրա մեջ. եւ որ նշանաւոր կետ մին է ։ Ըարու որք արքշ ձեռագիր մը ի վերջ խորագիր-տեղիկութիւն քը կը կցէ այս վճառոց յայտնելով որ ուրիշ Տեղինակէ մըն են եւ յետոյ առնուած: Երրորդ շարքը (Լադ. 31, 1—10) ըստ Գիլեամյաստէրի կ'երեւայ թէ երկորդ մասին յաւելուածոց մէկ կտորն ըլլաւու է:

Ինչպէս կը տեսնուի՝ ամբողջ հաւաքածոյն բաւական խառնակ ան մըն է: Սակայն, ինչպէս կը նշանակէ իշխան գիտական թիւ (թ. XXXII լ.): յայտնի կը տեսնուի որ երկու հոգի, եւ այս մէկի միտ սէն անկափէն աշխատած են Սեբաստոսի վճիռներուն առուրենի փոխադրելու: որոնց մին ինչպէս առաջին մասն նորագիրն ալ կը ցուցնէն («Բանի ընդուռութ կամ «Անդրանէտ»), մասն ընդրելու եւ առաջացազ ընկլու դիտառութիւն ուներ, երրորդը բան թարգմանելու ամբողջը. կամ մին թարգմանած է եւ միւն անէկ հատկանիք կազմնա: Ասայն երրորդ մ'այս երկու զատ գործեր խառնակած ըլլարու է՝ միեւնյան գործից ամենողնեւթիւն համարելով կամ նոյն գործին երկու զատ զատ մասուր, եւ այսու քովէ քով բերած է, ամբողջ երրորդ հաւաքութն ալ խորագիրն մէջ Երիշուր կ բարել անուններով: Զիարդ եւ իցէ այս խառնակ վիճակը հաճելի երեւած է եւ յաճակ կարգացաւած, ինչպէս կը վկայէն բարձրիւ պատկանելի հնութեամբ ձեռագիրներն՝ որոնք միեւնյան խանախափ օրինակէ մըն են, թէն: ու բան ուղարկի պլանագրէն, ինչպէս աղաւազութիւնը կը ցուցնեն:

Երես թարգմանէն երկու ասորիներն ալ մէծ գովութեան Մ'արժանի շնչն, ոչ մայսն անով որ թարգմանելու ասեն ամեննեն հն զու ասարժ չեն ճշուած թեան, եւ ոչ դիտարութիւն ունենացած հաւատարիմ:

Gildem. թ. XXII մասի Կ'ըն որ ասու՞ կիսային առաջարկ ալ լուսակ դիտեան որ Նորուց քու ի աշխի՞ քեասա տօք անուած, եւ կը յիշ հետեւենքութիւն իւրաքանչու իւր Գրու ցանենի մէջ քանառու կ կնծառ գուր «Անրուց Աստուեցու»՝ Բիբլ. Ամազ. 20. 1215° թ. քառու ձեռագրա կը (Wright, p. 935) անձ քանառաւէրն ի գուրաք գուրաք: Վոր գրեաց զացանէն որ հանապաւ ու առեն ցանկան, բայս ու առեն զոր առեն, եւ յորու մինչ բան զացանէն որ լուսակ ժամանակու ըլլել, Անամայ կը յիշեցնէն այս թափան գուրաքայի Սուրբ Եղիշեակի թ. 1686 ձեռագրին նման խորագութ կառը «Բանի քուառուք պատկին, իւրաք գրու ան կարինեացնէ: Ան վեր յիշեցնէն առաջ որոշ կառեալու թէն իւր բան է ունէ: Բիբլ. Թ. 14612 ձեռագրը, որ Զ. կամ է. դարէն է (Wright, p. 687) ու ին վճիռն քանառու Ան-պատղութեանի Գրքէն: Աւքի լը զարնէն այս քանառու իւր մէջ բան է ունէ: Բիբլ. Թ. 14612 ձեռագրը, որ Զ. կամ է. դարէն է (Wright, p. 687) ու ին վճիռն քանառու Ան-պատղութեանի Գրքէն: Աւքի լը զարնէն այս քանառու իւր մէջ բան է ունէ:

1. M. Ott, Sprüche des Philosophen Sextus, Է գիրս „Rothweill“ III, 1863, pp. 1 ff. Գլուխմայտ գոփ թէամբ չի խօսիր այս գործ թէամ նկատմամբ. (անը թ. IV, XXXIV—VI.)

2. V. Ryssel, Die syrische Uebersetzung der Sextussentenzen, ի թիթթա Զարդի թիթ, 9—10° թևի մէջ լոյս տեսած յօդուածին առթիւ. յօդուած, որ այս գեւպրեւմ ժողովրդական առածի կ'վրցրած փայտին ասեն նմանուեցաւ . . .

3. M. Ott, Sprüche des Philosophen Sextus, Է գիրս „Rothweill“ III, 1863, pp. 1 ff. Գլուխմայտ գոփ թէամբ չի խօսիր այս գործ թէամ նկատմամբ. (անը թ. IV, XXXIV—VI.)

4. V. Ryssel, Die syrische Uebersetzung der Sextussentenzen, ի թիթթա Զարդի թիթ, 9—10° թևի մէջ լոյս տեսած յօդուածին առթիւ. յօդուած, որ այս գեւպրեւմ ժողովրդական առածի կ'վրցրած փայտին ասեն նմանուեցաւ . . .

5. Տես Հանես Ամ. 1900, թ. 9—10 ապրիլի. Հոկտեմբ. Երես 284:

Բարձր համեցեք, ննորեմ, Արժանապատիւ Հայր Խմբագիր, մի անկիւն շնորհել ուրեմն ներկայ ակամայ ստիպուած գրութեանս պատուական Հանդիսիգ, էջերում:

Թէեւ այդ էջերը ամենայն իրաւամբ աւելի կարեւոր եւ աւելի լորջ բնդիների են նուի ուռած, սակայն երեմն երեմն զնաց չպիտի առնուի, կարծեմ, նյոն այդ էջերից գոնէ մի երկուսը յատկացնել նյոնպէս մեր կողմի ընթացիկ գրական կեանքի իսկական պատկերներին՝ ցցց տալու համար թէերթի յարց ընթերցներին, մէկ ուսահատակ հայոց մանաւանդ՝ “մաւարու առաջնորդների, գրական-ընկերական վարք ու բարբը, ընդունուած սովորութիւնները, մատարու բարցականի արժանիքը, ուստանական հմտութիւնը եւ եղբակցութեան սէրը քաղաքավար նրբութեան որ աստիճանին են հասել այսօր, եւ ինչպէս է արտայայտում առաւելապէս հոչակաւոր Մշակի, “Կուլուտրական Խմբագրութիւնը իւր Կաթնախօս, բերանով:

ԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս համարձակուեցայ առանց “Զավեհիստական”¹ Մշակի, մենաշորհ խմբագրութեան փաշարական հաւանութեան որեւէ բան “գրել եւ յուղել Հայ ընթերցողներին, չժողովնել նրացը բորբոքվն հանդիս եւ տեսակ-տեսակ յօդուաններ, նամանիներ, բրօշնիներ եւ այն հեղինակել: Միթէ Հայոց մանուքի պատմիքին, զնատական պատուանունների տէր եւ տնօրինս տակաւոն համ եւ գցութիւն ունիմ: Զէ՞ կարելի արդեօք, որ ամեւեւն չերեւամ եւ չլինեմ: Բարեբախտութիւնն է սակայն, որ “տաղնդաւոր” մէծ “Ասիացու, յօրինած “լիթարգիական”, քնիս պատճառով յաճախ չեմ երեւում մեր գրական խոպան, սապարէզում: Երեւակայել կարելի է, թէ ինչ կը լինէր Հայ ընթերցողի դրութիւնը, եթէ յաճախ երեւայի² վերցին անգամ սրանդ եմ գրել եւ ինչ մասին: Խենդ կովկասեան հրաժարականասոն, հայերէն լեզուի համար խաղուու հայկամասն, ապերախտու ու անշնորհը գրուս: Ի՞նչ անմիտ եւ բութ բառակցուններ եմ հաւաքել եւ՝ սոսկալի

¹ Առաջաւած ողորմի հետապնդութիւն եւանդամն հոգուն:

² Երեւակայում եմ ու մայն քաղաքիս Կարապէտ անկան թափ օրինական բարձրութեանց որսուու պատմաներով գատարակուուց Հայ ընթերցողի դրութիւնը, այսէն ոցին բարձրամիտ հուլուարականութեանց դրութիւնը, որ երանց գիտման բարձրամիտ այսէն դրութիւնը, որ երանց գիտման բարձրամիտ հուլուարականութեանց դրութիւնը:

պարբերութիւններով զառանցակներ տպագրելով կարգանցող Վիհենասի հայկաբան քարգագետների հնախոս Հանդիսի մէջ, ոլորտ եմ կարդում Հայ գրական լեզուի հարավատակութեան մասին: — մի հարց, որի վերաբերմանը ամենագէտ Մշակը՝ առանց զնապան Յարոների նորանոր զառանցանքների, արգէնիւր վերջնն “Հանաւոր, իսօսն է ասել եւ իւր “բանիմաստ” պատասխանները տալով, լուեցը և վերջապէս Հանդէս Անօրեային, “բազմավէպին”, “Անահիսին”, եւ այն: Չափ պէտք է ճանաչէլ: Ո՞վ եմ ես, որ “լիթարգիական”, քնից կրկին զարթելով՝ հին անցաթուղթս ամենազօր Մշակի, Խմբագրական քաւարանում չնորոգած, համարձակուում եմ գրփուրը սերնին նիղակներ զարդել եւ կրկին “Հիննորութիւնն, մէջ բերել ես այն, եւ այն:” Մի խօրով ախտացեալ... արաբացու խորու շարական, որով բաշարի Մշակը, քմահանում է վերել վերջնակնապէս եւ անդարձ կերեանց ուրու բաներէ լուսունց եւ իւլու դիմունքներու պահանջութիւնը կամաց էլ ուրիշ ի՞նչ է հարկաւոր...

Համանման նեղսիրտ ասութիւնների դէմ շատ իմաստաբար է խօսում մեր անմահ եզնիկ կողեացին ասելով՝

“Այսպիսի գանդաշանաց բանից տիմաւաց մտաց կարկատելոց՝ չէր պարտ ամենեւին բնաւ առնել պատասխանի. զի բաւական էր իւրեանց իսկ անմտութիւնն յանդիմանել զնոսանդասին ի նոցին բանից... Բայց քանզի այսու իմ մեծարց երեւին առաջնորդը քէշն իւրեանց հնազանեցեցլոցն, եւ ինեղդ ընդ անձն արկեալ ձգեն զնոսա ի խորիսրատ, հարկ է տալ պատասխանին եւ ասել թէ:”

Առաջաւած ողորմի մեծանուն Մշակի վերցինեալ մեծ “Ասիացու, բարեգործ հոգուն Հանդուցեալը ոչ միայն հասարակական շահաւետ գործի ժառանգութիւնն է ակամայ թուղել հոգեհաց ուտող միջազդային արիցուում համար յենապղներին, այլ եւ իւր “տաղադէմ ուղղութեանն եւ լցնածաւալ մտաւոր կարողութեան բեկորների մասարդներոց եւ և կամաւ բաժինն է հանել մածուն ու թան ծախող ասարանու” Հէմչէրիներինն,² որով բերան առած կինուու են սորա թութակաբար “լիթարգիան” Պահիւրծ, իս եւ այն իսօսբերը:

¹ Տեղ Մշակ, թիւ 1901, 1900:

² Խոսք որով ախտորել են մեր “մէջ դիմունքն իւր դրան առաջ հնայիւր բառախուն:

Այս է ահա պատճառը, որ սորա այսպիսի անակնկալ ու չունեցած տուքերով յափշտակուած՝ չափ ու սահման քանդելով, իրանց իրաց ասես անխալ ու բռնակալ սոտիկան են հրատարակել¹ մեր ոչ թէ “խոպան”, այլ անտէր ու երախտամոռ գրական ասպարիզում, որի մէջ “դեպէշ-խոփող”² գրողների երբեմն կատուի մշաւանին հազիր հաւասարուող ձայնը՝ այսօր արդեն “առիծին մնչիւնի են փոխարիւում: Եւ աղ ու ձախ հրամանաբար հրամանաելով, հաւասարուում են միամիտ ընթերցողներին, թէ մի միայն իրանք են որ կան այրն ու քէն հայ գրականութեան եւ սորա ասպարիզ մենաշնորհ արտօնութեանը վայելով մակա “Հոգերադաշտ-դրոշներ, այսինքն թէ չկայ հայ գրականութիւնն, բաց ի մեր կողմի հայ գրականութիւննց եւ “Մշակն է եղական մարդարէն այս գրականութեան:

Բաւ է, սակայն, “Կուլտուրական Մշակի, դրոֆ դրած մշասանովոր բանակուուի շնորհալի քաղաքավար ձեւերով չեն բռնժւում անշուշտ “բառասանակ ախտի հետեւանցները, Դեղու ու դարման պէտք է, որ ի հարկէ բոլորովին անկարող են պատրաստել ինչպէս մեր երդուեալ ստարամլ “գրողները, նոյնպէս եւ եւս առաւել մեր մատուց կեանքի նիսնակոչ ստարիանները, որոց “օրգանին հենց նյու 1907 գոված պատգամներով որոտաղ ումբակոծ համարը նոյնպէս շարունակուում է վարակուած լինել հետեւեալ ստարախորթ բառերով.”

Պոլիցիա, ինչի՞եւ ինչի՞ու, իսու՞իս, մուշի՞ս, մի՞ն (?!), շվիսիու, ուի՞նչ, ուի՞եւ-լուսու, իս-դիուն, թի՞նան, ինչի՞ու, ուորիսու, եւ այն, եւ այն ստարաձայն խօսերը, որոց հայերէններին տեղակ լինելը մեր “Կուլտուրականների ասելով՝ “անիստ եւ անիսիթ մի պահանջ է, որ իրական փաստերի վայ չէ հիմնաւած, ... ի հարկէ, այս...”

Վերջացնելով նաևնկ եւ միանգամ ընդմշտ փակելով այս մասին ամենայն վիճաբառութիւններն անունու “Մշակի, նորագործեան հետ անկարու եմ որ չշիշեմ Գրանսիացի հմուտ բանաստերները մէկ սիրուն ասացուած թէ”

“Գիտութիւնը՝ որ այսօր հնարներ ունի խուզագիւղ եւ քննելու ովկիանոսի խորութիւններն անգամ, գեռ ոչ մի հնար կամ միջը

¹ Լաւ է որ “Մշակի Խմբագութիւն եւ կամ իւր նաևներ քաղաքական եւ կամ ուղ առանց իրահանութեան շունին, եթէ ուշ անհերեւ է, թէ իւր կը լինէր ... մը վիճակը ...”

² Հետաքրածել քալող:

չէ գտնել, որով կարողանայ քննել եւ չափել մարդկային յամառ յիմարութիւնը —: Բայց... . . . Quousque tandem?!

Ընդունեցէք, ինդրեմ, Սրբանապատիւ Հայու Խմբագիր, Խորին յարդանաց հաւասարն եւայլն.

Ն. ԱՐՈՅԵ

Հոկտնիքն 1900.

* * *

Դ Ի Տ Ո Ղ Ո Ւ Թ Ի Խ Ի Խ Ա Ն

Երկար լուսթիւն մը՝ որ մեր հայերէն լրագրական լեզուն մաքրելու, յստակելու պայքարն յաշրջադաշտ էր մասամբ, “Հանգէսու” տարք փորձ մ’ըրաւ անգամ մ’ալ խիլելու, եւ չին խնդիրն գամ մի եւս արծարծելու, դրույն ինդիներէ եւ հորչերէ դլու ժողուած պատելով: Առայս վահճան հիւրլնիկալած էր իւր էջերուն մէջ Յօդուածագիր Պր. Ն. Յարցիի “Բառասնակ ախտի հետեւանքներ, անուն գրութիւնը: Այս յօդուածը ստոյդ է նոր բան հը որ հրապարակ կը նետէր, քանի մը շատ անգամ լուռած արտօնուներ, սկզբունքներ եւ զիտոլութիւններ էին մեր հրապարական լեզուն տեղիս տեղին ցոյց առած խեղդ կերպարանքին, ցնուոի հագուստագուստ բացուած, բաց վեցերուն, միով բանին հիւրանդագիրն իրութեամբ նախուած էր գրութիւններ ալ ի մէջ բերելով: Նթէ դիտողութեան արժանի կէտ մը կար այս ալ միայն ընտրուած տիտղոսն էր, ցորչափ ինդիին ոչ եթէ մեր լեզուն բնական աշխատութեան, կամ զարգացման մէջ գաճաճ մնացած ըլլալուն վրայ հնար էր ըլլալ, որ ուրախ ըլլալու ենք՝ մեծապէս վիճերի կէտ մըն է, այլ ուղղուած էր այն ուշին դէմր որով օտար, այլալեզու բառեր հայերէնին մէջ մուծելու ամէն գիւրութիւն կը հայթայժմուի, ըստ այս հարծենեկ լաւագոյն կը լլար եթէ փոխանակ բառասնակ ախտի գործածելու, ընտրուած ըլլար “Օտարամոլութեան հետեւանքները”, որ ճշգագոյնն ալ է: Մենք լին հաւան էինք յօդուածիս սկզբանց եւ եղանակութեանց, վերն յայտարարեալ պատճառներով: Ոչ այսպէս ուռահ համօւլք:

Ասոր ամենէն ազդու ներկայացուցիչը՝ “Մշակն, հարկ սեպած է իւր ընդհանրապէս հետաքրական “Մամուլ գլխաւում մէջ հակա-

1. Միացնել Երբեք: